

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

081

ИЗЛАЗИ ТРИПУТ У МЕСЕЦУ И СТАЈЕ ШЕСДЕСЕТ ГРОША ГОДИШЊЕ.

ГОДИНА

4

1867

ВОЈИН

БРОЈ

9

20. Марта

ЛИСТ ЗА ВОЈНЕ НАУКЕ ВЕШТИНЕ И НОВОСТИ

изд. и уређ. Драгашевић официр.

Војнички Геније, (Из Клаузевица) превео А. Протић официр. — О користи жлебова. — Ратна срећа, превео с француског штабни официр Мих. Н. Илић.

ВОЈНИЧКИ ГЕНИЈЕ.

Из Клаузевица

Александар Протић официр.

(Продужење).

Задатак је дакле одважности, да у недостатку њених побуда одклања све сумње и оклевања. Наш језик мало се обзире на точно опредељавање ових и оваких појмова, јер често узима да је одважност и сама склоност к' смелости, јунаштву, покушавању и т. д. — кад у ономе који је позван да ради, има њених побуђења за то, онда нетреба говорити о његовој одважности, јер чинећи то, ми се постављамо на његово место да му подмећемо сумње каквих у њему никако и нема.

Ова одважност дакле, која је позвана да сваку сумњу савлада у човеку, — може да се произведе само помоћу разума. Ми тврдимо да увиђавност спојена са осећајима јошт није одважност. Има људи

који имају најясније душевне погледе за најтежа питања, којима ни срчаности не оскудева да приме на се какве одговорности, а који при свем том чим дођу у какво искушење, немају решености. Њихова срчаност и њихова увиђавност нестоје у свези него је свако од њих изолирано па не могу да произведу одважност као нешто треће.

Ова — одважност — постаје тек помоћу разума који **нуждност** да се нешто предузме, подиже на ступањ самосвести, те посредством ње опредељује вољу свачему. Овај **особени** правац разума који сваку сумњу и свако затезање у човеку угушује, кадар је да у јаким духовима усаврши одважност; с' тога људи са обичним разумом, по нашем узимању, не могу бити одважни. Они могу у озбиљним околностима радити без затезања, али онда све што раде, раде без разлога, а радећи тако, њих ни сумње не могу довести у противоборство са њима самима. Њихова радња може по кад што умесна бити, али ми и опет велимо: да само мноштво добрих резултата показује прави војнички геније. — Ко ме се ова наша разлагања чудновата виде можда с' тога, што има доста коњаничких официра који нису никакви мудраци, а ипак су одважни, томе одговарамо, да је овди говор о **особеним** правцима разума, а не о каквој великој моћи размишљавања. (Meditations kraft.)

Ми држимо, да је одважност продукт **особеног** правца разума и да су ове сорте правци својствени духовима, који су што би рекли више јаки и изгровити по сјајни. Нашу генеалогичку одважности можемо и некојим примерима подкрепити. — Тако је на при-

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

лику било људи (а има их и сад паће их и у на-
предак бити) који док се окретаху по нашим свера-
ма, имађаху највеће одважности, а како се попеше
у више свере, они је изгубише. Јер, ако и у вишим
сверама осеђаху у себи потребу да се за нешто реше,
ипак, познавајући опасности што леже у погрешном
решавању, а непосвећени у стварима што се пред
њима развијаху, њихов разум (који навикнут беше
да ради без многога размишљавања) на ма изгуби
своју првобитну моћ, па у колико више увиђаху
опасности што растијаху у след нерешености њихо-
ве, у толико постајаху све више и више плашљи-
вији. Са одважношћу и тако званом: „coup d'oeil“
— у блиском је сродству и присуство духа
које у војни велику улогу игра. Почем се у рату
врло често рађају неочекиване околности, то и при-
суство духа није ништа друго до потенцирано побе-
ђивање свега онога, што бива изненада. Ми се често
дивимо каквом ладнокрвном а умесном одговору на
какво изненадно питање, као што се дивимо кад неко
у часу опасности уме да нађе брзе помоћи. И помоћ
и одговор не морају бити чрезвичайни, само кад су
умесни, јер оно што се после дугог и зрелог разми-
шљавања каже или знађе, изгледа са свим обично
нити може на нас да учини какво особито упечатле-
ње, док са свим напротив: сваки магновени производ
разума може врло пријатно да нас дирне. Дакле
присуство духа није ништа друго до брза помоћ
разума.

Дали се ово узвишено својство у човеку има
приписати особеностима његовог разума или равно-

тежи срца, то је ствар која зависи од природе овог или оног случаја. Брз и уместан одговор на изненадно питање, може бити продукт домишљанске главе, а брза помоћ у часу опасности предпоставља равнотежу срца.

Бацимо поглед наш на четири главна елемента која образују атмосферу у којој се војна движе, на име на: **опасности, телесни напор, неизвесност и случаје**, па ће мо се уверити да се хоће много срца и срчане снаге, да човек у рату дејствовати може. Ове снаге које се по кад што према околностима модификују, известитељи ратних догађаја називају обично: енергијом, чврстоћом, постојанством, карактером, сталношћу и т. д.

Све ове изливе иуначке природе могли би назвати снагом воље која се према околностима модификује; али при свем том што су ови називи један другом сродни, ипак они нису једно и исто, па с' тога и јесте у нашем интересу да те душевне моћи бар у нечему разликујемо.

(Продужиће се.)

О КОРИСТИ ЖЛЕБОВА.

По Мажоту.

(Свршетак.)

У прошлом броју подкрале су се неке погрешке. На страни 126 у врсти 10 озго стоји једнаком брзином, а треба на исти начин. На на истој страни у врсти 18 озго стоји граната, а треба зрно. На страни 127 у врсти 13 оздо пише супрот, а треба једанпут.

Дубина и вид жлебова мора се тако начинити, да се на површју избаченог зрна тек једва што при-

мењава; јер ако би било другаче, — на ваљку зрна начиниле би се удубљености и бразде, које би сметале и напредном и обртном двизању његовом. А осим тога, жлебне пушке имале би тешке незгоде и што би, због дубљих жлебова, ослабиле цев при устима, пуњење било би теже и спорије.

При пуцању стрелац обично подупире пушку на десно раме; притиском прста на обарач оружје опали, ал пушка заноси више у десно (десно скретање); неки су опет те навике, да с леве руке пуцају, тад метањ лево надире. Ороз, ударајући о капслу, такође је узрок скретању у лево или у десно, а нарочито ако је велики лук јак. Сматрањем појава, који производи одбијање ваздуха око зрна, приметно је се, да оружја у којима жлебови иду с десна у лево, имају при пуцању мало скретање у лево; ако је напротив жлеб леви, зрно скреће у десно. Код зрна цилиндрично-коничког, ако још има на површини прстенастих издублења, ово скретање до на 200 мет. може се сасвим пренебрегнути, тек на 300 приметно је.¹⁾ Ако увртање жлеба иде озго на ниже пушка подбацује, обратно је кад правац жлеба иде оздо на више. — Због тога ако се једном узроку стави други на супрот т. ј. скретање због положаја пуцања постави према скретању због правца жлеба, неутралиса ће се довољно њихова штетљива дејства. Или боље: онај, који пуца с десне руке, треба да узме пушку, у којој су жлебови с лева у

¹⁾ Школа пуцања у Сен-Омеру.

десно; напротив, онај што с леве руке пуца ваља да тражи пушку жлебјену с десна у лево. Стрелац, који при пуцању здраво спушта пушку, нек узме такву, у којој жлебови иду оздо на више, а онај, што сувише узмеће оружје нек тражи жлебове, који имају правац озго на ниже.

Ми дакле велимо, да свако жлебно оружје треба да има правац жлебова увек противни правцу, који стрелац хитцу даје природом свога пуцања; јер само се тако могу да уклоне неизбежне некористи.

Разне артилеријске комисије неслажу се о броју жлебова; и ми ће мо овде да покажемо само какву корист приносе ове наше пушке са четири жлеба, а ограничићемо се само на то, што су француске артилеријисте искусили и видели.

Равнотежа прво је својство свакога тела; при поље суптилнијем механичком раду, морамо сасвим точно знати где лежи тежиште у телу. И нема у овоме свету тела, које је у миру или ради, а да на то стање равнотежа његова највише неутиче. Да видимо. Оружја с два жлеба, а нарочито кад нису једнака поља и жлебови немогу никако да закрате зрну њихање (oscillation) у цеви и даље кроз цео пут у простору. Три жлеба већ су приметно удешнија; али ни они још не дају савршене равнотеже, и узрок су њихајућем се трењу о зидове цеви; ово њихање уди још и напредном и обртном двизању. У извесној прилици овај број жлебова узрок је пребацивању. Ако погледамо сад цев са четири жлеба, видећемо, да је зрно у таквој цеви правилно и чвр-

сто утиснуто међу увијене жлебове и то тако, да му се пут неће нимало променити ни при запалењу барута и летењу у цеви, ни у напредном и обртном двизању изван ње. Ако узмемо више од четири жлеба, на скоро би опазили да је са њиховим већим бројем увећано и треће зрна, а које опет скраћује даљину терања и врло пара површину зрна. Кроз ова запарана и као засечена места и пруге, добијају ширећи се гасови простора да истичи. То су узроци са којих се усвојише пушке са четири увијена жлеба.

За садање време највише се употребљује **правоугли** и **кружни** пресек зрна, а нарочито овај последњи, јер је тупљи од првог те се зрно и мање квари. Дужина уврта жлеба различна је од 1·50 до 6·00. Има пушкара, који праве још увијеније жлебове, а то је по нашем мњењу погрешно: јер напредно и обртно двизање мора стајати у извесном одношају, без кога пут зрна не може бити правилан.

Нека нам се дозволи да бацимо овлашан поглед на питање, каква је разлика између даљине терања жлебних и глатких оружја; ово ће бити сасвим на своме месту, а није згорег да га додирнемо и с тога, што беше једном време, кад је ово питање јако занимало.

Кад бисмо пуцали из жлебне пушке, па би цео барутни хитац изгорео док зрно до уста цеви дође, — сасвим је лако закључити да ће ту бити већа даљина терања него код глатке цеви; а нарочито ако смо најпре добро лојом намазали било обвитак вишека, било калепин који зрно опкружава, или на-

послетку и само зрно ако се необвијено меће на барут. Али даљина терања скратиће се, трећем зрна о жлебове, кад барут пре изгори но што зрно пређе унутрашњост цеви. А још ће се више скратити, ако зрно или његови обвијутци, ма какви они били, нису добро намазани. Пожварена предња ворма зрна такоће ту долази, т. ј. ако је зрно своју сверну ворму или првашњи вид изгубило, што у том случају постаје већа површина дакле и противство ваздуха веће, — а знамо да баш ова правилност вида много чини, те је даљина терања већа код жлебних оружја.

Ми не ћемо говорити о једнакости барутног хитца; јер кад би то било, дошле би и многе незгоде, од којих најмања је, што не бисмо могли противу стати силном трзању оружја: доста пути прскали би поједини делови оружја, ако не би и сама цев у комаде отишла.

Ово су главни узроци што је постало разних даљина терања код жлебних оружја. Али ваља не престано имати на уму, да смо све ово говорили о жлебним цевима ал сферним зрнима. Даљина терања пак са цилиндро-киничним зрном, у многом је већа. До сад се још није могло регулисати напредно и обртно двизања из глатког оружја, и то двизање вероватно остаће на век неусавршено. Огледи са зрном и сукијом (*la balle bougre*) из глатних цеви, показали су се врло повољни, али се не могу ни из далека сравнити са дејством жлебних оружја. — Што је жлеб више увијен, или боље што је дужина увртке краћа, то ће трење бити све веће и стога ће

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

све већма и противства расти; што је више тих, више је и узрока да се оружје поквари и да се не може више њиме служити. Ако су жлебови удешени по дужини увртке од $2^{\text{м}} 0$ до $2^{\text{м}} 50$, зрно ће у своме путу толико се пута обрнути, колико се пути $2^{\text{м}} 0$ или $2^{\text{м}} 50$ у целој дужини пута садржи; такво је дивизање зрна кроз цео пут његов; па с тога се и назвало то обртање **нормалном ротацијом**. — Но ово није баш точно, због ова два противства: 1^{во} Променљивог напредног дивизања, и 2го обртне (ротационске) брзине која више или мање зависи од пречника зрна. Зрно може с једног или другог узрока скренути с пута, и обртање по увртци већ се више не продужава.

Обртање по увртци не би ни онда могло бити, кад би зрно — потиснуто великом барутном масом или ма каким другим узроком — летело изнад жлебова, јер у том случају, оно би поднело исте промене, које исто зрно бачено из глатке цеви, где обртање зависи од положаја, који оно има у цеви на хитцу барутном. Даље, обртање зависи од поменутог његовог удара при изласку из цеви, јер му ово даје обртање на ниже или на више; т. ј. кад је зрно последњим одскоком у цеви ударило о **горњу** површину, обртање је **оздо на више**, или **озго на ниже** ако је последњи пут ударило о **доњу** страну. Ако зрно удари о **десну** страну цеви, обрће се с **лева у десно**, а ако удари о **леву** онда с **десна у лево**.

То су у главном узроци неправилном гађању из

глатких цеви, а основа великој изврности жлебних оружја по увртци, кад се пуца на велико одстојање; а нарочито кад је нагиб жлебова као што ваља према дужини цеви удешен, кад је добра форма и довољна тежина зрна, потерна снага сразмерна и наизад, кад смо као што ваља нанишанили.

ПРЕВЕО **М. Н. И.**

РАТНА СРЕЋА.

Написао Ед. дела Бар Диарк.

ПРЕВЕО С ФРАНЦУСКОГ, ШТАБНИ ОФИЦИР

Мих. Н. Илић.

Ние нам намера овде говорити о срећи уопште, о оној срећи живота, коју сваки тражи, често врло удаљен од места где је суђено да је сусретне; ни да спомињемо како је једни траже у чиновима и „званију,“ у слави, у богатству; други опет у несталном имену пријатнога човека; како неко ради на пољу књижевном, само на знањима или писању, а други опет одаје се једино лепим уметностима. Већ ми ћемо коју рећи о некакој специјалној, ограниченој срећи, о сталноме успеху у војничкој служби, о вени обичне среће, о оној вени, која у великим пословима војничким доноси успеха. Ова срећа много доприноси слави једног војводе, и може код њега до извесне границе заменити таленат. Политичари кадкад

више цене ту срећу, него наисуштанственија својства војводина; и, гледајући само свршетак рата, опраштају им све погрешке за време војевања, само ако победа крунише ток њихових војничких операција.

Ова срећа постоји, нема сумње. Она зависи од главног заповедника или околности. Једно **ништа** често је доноси. Па срећа је ова важна и значајна, јер она гони одушевљене војнике да иду за трагом оног, који је има; она је готово знак скупљања, застава. Нестане ли одушевљења, може се изазвати само једном беседом или прокламацијом пре борбе; али ово се мора чинити за времена. Ова је срећа у свакој прилици део отачанственог имања, и у том погледу сви су грађани дужни да је одрже, да је развију.

Ратну срећу јако цене у вишем сталежу војничке уметности; и да би смо могли што свесније говорити о узроку њеном у рату, ми ћемо је пропратити кроз разне векове светске историје, и осведочи ћемо се, колико су је у свакој епоси познавали и уважавали. Ово историјско проматрање још ће нам боље расветлити и показати: да ли је успех у делима ратним само дело **случајности**,¹⁾ или се може приписати **заслузи распореда** и **вољи** онога, која руководи своје војнике.

Спомињући један или други пример ратних **срећа** примети ћемо, да у свакој грани човечије радње, као и у животу у опште има особа, које су

1) Француски генерал Шампионе срећне успехе своје војничке каријере називао је „срећним случајима.“

готово увек срећне и доносе околини и себи дивних успеха. Но ми са нашим говором нимало нежелимо да доказујемо, да мали узроци велика дела доносе. Па од мале би користи било повраћати се на тему, већ одавна познату¹⁾ која вели да, дела људска нико неможе руководити до та срећа, и правда наупорнији оптимизам; да ову тезу до краја испитујемо, одвело би нас осим тога у поље философијских спекулација, којима ја нисам вичан, а то ми и није намера, јер кад погледам за бедну нашу природу и на дужности вође, кад их извршује човек врло моћан, онда верујем да толико исто могу учинити упињања искрених и енергичних људи, колико и управа свевишњег, што је јасно исписана у свакој радњи овога света.²⁾

Ако је истина, да срећа сваком човеку бар једанпут на врата закуца, онда ће јамачно она многе војнике потражити још у рату, док су са оружјем у руци, и по томе ратне среће биће и од сад.

1) Између других из *Nouveaux saai sur les grands événements par les petits causes*, tiré de l'histoire, Amsterdam, chez Nagrevelt, in — 12, 1760. — Маркиз Буије рекао је на крају првог издања својих Мемоара, говорећи о војни 1792: „Нећу да говорим о узроцима, који доведоше несрећни свршетак (од стране савезника); они су наишли на узроке, који су готово увек донели велике догађаје, — по себи врло мали. Није једном било примера, где ситне интриге дворске покварише велике политичке планове. Али, ако би се сматрала истина у правоме свом виду, засленила би очи свакоме, који је гледа; време само ублажиће јаку светлост и учинити да је можемо гледати.

2) Ја то говорим са светског гледишта, ал незаборављам ни мало ону реч Босијетову, коју рече на крају својих *Discours sur l'histoire universelle*: „Да не говоримо више ни о случају ни о срећи, или само да их спомињемо онда, кад хоћемо да своје незнање сакријемо.“

Ова срећа ратна увек је ограничена, јер су по својој природи „оружја нешто променљива“¹⁾ јер су чудновати случајеви ратни, као што их је Ла-Ну праведно назвао²⁾; то исто Масенбах³⁾ другаче представља говорећи, да „судбина војске и држава виси о свиленом концу.“

И у старо доба било је ратне среће. Александар велики, хтео је да пређе Хидаспу (327 пр. Хр). И с тога предузме овакве мере: једно острво, на сред реке, олакшаваше му операције, а лажним покушајем, на једној врло удаљеној точки као да пређе реку, заварао и удалио Пора. Но баш кад је хтео ову намеру да изврши, подигне се јака бура и ноћ беше сасвим мрачна. Александар велики, краљ Македонски, није се нимало плашио од тога, што је требало да броди непознату реку, а која беше пришла од великих кишних пролетних, — већ запроведи својој војсци да се укрца, и на својој лађи, нечекајући, пошао је пред свима право ка непријатељској обали: **Он ради тако јер зна, колико га**

1) Discours des vertus et des l'histoire, car les Ro de Gouberville једног од првих чланова француске академије, у 12, 1620 стр. 134. Но има од тога ново издање 1760. Овај писац вели: „По ономе реду, по коме је Цезар добио битку код Фарзале, други краљ могао би је изгубити; и по истом решењу, па коме је Франсоа I. изгубио борбу и слободу код Павије, други би краљ могао имати много веће штете.“

2) Discours politiques et militaires, 1597, p. 685.

3) Пруски ђенерал-штабни подпуковник, учетник у догађајима своје земље од Холандског рата 1787 до 1815, писац многих списа. Мњење у тексту споменуто извадио је из „Historische Denkwürdigkeiten zur Geschichte des Verfals des Preussischen“ Staats Ivolunae, 8°, en trois parties, avec plans, Amsterdam, 1809.

сређа воли и како она љубимцу своме и најпротивније околности на корист окреће (Quinte Curce, VIII, 13).

Сципион остао је извесно као победитељ код Заме (203 г. пр. Хр) због удесног повратка Квестора Лелија, заповедника коњичког на левоме крилу и Масинисе, заповедника коњице на десноме крилу; јер обојица у сред битке појурише за картагињском коњицом. „Овај повратак њихов био је сасвим случајан, и да је се мало одоцнио био, може бити резултат неби онакав испао,“ по речима једног новог писца, који је зрело проучио ове догађаје.

Цезар је имао много срећи да благодари, ма да заиста није се могао ниједан смртни више заузмати за извршење својих добрих распоређаја; пре грађанског рата с Помпијем, пре онога прелаза преко мора Јадранскога, кад он хладнокрвно рече уплашеном крмару своје лађе: „Зашто да се плашиш буре, ти возиш Цезара а с њим и његову срећу!“ — пре тога тако славнога дела, он је већ био љубимац оне слепе богиње — среће. Ево доказа за то. У једној битци на Самбри (57 г. пре наше ере) у јуришу опколега и заробе. Његов победитељ није познавао важност заробљеника, али на један пут некакав други Гал позна га и с подсмехом рече: **Цезар!** Ова реч био што нам Срвије тумачи значи: **пусти га!**, и на ту реч победитељ пусти римскога војводу. Тек што се ослободио, наиславнији од свију Јулија, нове распореде учини, започне нова дела и с успехом промени ову несрећну прилику.

На свршетку I века наше ере, ратовао је Рим

са Цивилима и њиним Батавцима, које су Германци подпомагали; Римски војвода Церіалије ишао је од Бона водом, ал врло безбрижно, трупе његову беху се раштркале, пажња и опреза веома слаба. Германци то приметеше: и једне мрачне ноћи пустише се низ реку, изненада нападоше на логор Римски и прегазеше предње страже, а у исти мах нападоше и флоту, и привукоше великим кукама Римске лађе к својима. Они вукоше нарочито Преторову лађу, мислећи да је на њој Церіалије; али овај беше отишао те ноћи на друго место, он је био на обали и утече „бунован и готово наг.“ Следећи својој жалосној навици, он је оставио логор; историја је сачувала име његовога друга кривице тог дана, а то беше некака Клаудија Сократа. Ова његова погрешка донела му је среће, јер без ње заробили би га; али он је није заслужио, почем не само он не бејаше на месту где је требало да је, већ је попустио и пренебрегао службу, због чега су му и страже биле поспале, као што Тацит то сведочи¹), Церіалије је познао да му је срећа на руци, и онда кад јој се ненадеше, и тољко се у њу уздаше да је дисциплину пренебрегао, а за чије одржање највише је кумио око заповедниково.

Велизар, овај са својствима велики војвода, али несрећан са женом и материјално сиромах, имао је 539 год. једну специјалну срећу. У оно време кад Велизарије беше у свађи са Нарзом, онда кад, при свој Јустинијановој заповести да се врховна ко-

1 Tacite. Histoires V. 22. У IV. књизи главе 25 називље то овај писац. као и многи други, „случајима ратним.“

манда преда Велизару, — Нарза није му се хтео повиновати, па и цела његова војска тек претворно слушаше Јустинијанову заповест, само да би лакше Велизара у клопку увукли, — тада Велизар опколи варош Урбин. У то баш време пресуши један извор, из кога варош воде за пиће узимаше; и овај случај тако грађане и гарнизон уплаши, да се намах сви капитулираше. Ова се сређа чешће на Велизара осмејиваше: али мало је још који војвода тако скупо платио славу свога оружја.

И средњи век има доста примера ратне сређе. 1403 год. Маршал Бучињо (Boucicaut) управљаше државом Жене (Gênes); једном је морао покренути своју снагу у Леванту да брани права своје провинције: навезе се на средоземно море и после разних догађаја, после познате битке код Бајрута, — појави се пред вароши Лијехом (Liehe). Намах пошље једну лађу у посматрање, која му јави, да им се чини да је приближавање к вароши доста лако. Он одмах хтеде да се извезе, али га задржа сопствена мудрост, јер његова флота беше млого претрпела од рђавог времена и беше још доста раштркана, те није никако могао доста бораца саставити.

(Продужиће се.)

Молимо г.г. уписнике, који још нису предплату на „ВОИН“ положили, да нам изволе што пре послати је.